

IZ GERONTOLOŠKE LITERATURE

Věra Suchomelová, Renata Tetourová, Lenka Lhotská, Jan Husák, Martin Kotecký, Jakub Stejskal (2022). *Virtual Reality and Its Use in Care Homes and Beyond*. V: <https://vireas.cz/en/virtual-reality-and-its-use-in-care-homes-and-beyond/>

VIRTUALNA RESNIČNOST PRI OHRANJANJU AKTIVNOSTI STAREJŠIH

Mnogi ljudje starost povezujejo z osamljenostjo. Če k temu, da smo stari, priključimo še starostno krhkost in posledično slabšo mobilnost, ki vodi v odvisnost od pomoči drugih in nemalokrat v namestitve v institucionalno varstvo, morda zares dobimo kombinacijo, ki vodi v osamljenost. Reševanja tega so se na Češkem lotili na svojstven način s projektom, ki so ga poimenovali *Navidezna resničnost pri ohranjanju aktivnosti starejših*; sofinanciran je bil z državno podporo Tehnološke agencije Češke republike v okviru programa ĚTA 2.

Navidezna resničnost (VR) pomeni uporabo računalniškega modeliranja in simulacije, ki omogoča interakcijo osebe z umetnim tridimenzionalnim vizualnim ali drugim senzoričnim okoljem. VR aplikacije potopijo uporabnika v računalniško ustvarjeno okolje, ki simulira realnost z uporabo interaktivnih naprav. Te se nosijo kot očala, slušalke, rokavice ali obleke za telo ter pošiljajo in prejemajo informacije. V tipični obliki si uporabnik, ki nosi čelado s stereoskopskim zaslonom ogleda animirane slike simuliranega

okolja. Iluzijo »biti tam« (telepresence) pa izvajajo senzoriji gibanja, ki zaznajo uporabnikovo gibanje in ustrezno prilagodijo pogled na zaslonu.

Namen projekta VIREAS je bil zagotoviti celovito rešitev za uporabo virtualne resničnosti kot sredstva za ohranjanje aktivnosti starejših ljudi, tako v stanovanjski kot domači oskrbi. Projekt je prinesel dva glavna rezultata: programsko opremo Virtual Experience Kit in konceptualni priročnik. Projekt je potekal v letih 2019–2022, partnerji projekta pa so bili: Teološka fakulteta Univerze Južne Češke v Čeških Budějovicah, Češki inštitut za informatiko, robotiko in kibernetiko ter Združenje za virtualno in razširjeno resničnost s. r. o. ob podpori Doma starejših Dobrá Voda, češkega ministrstva za delo in socialne zadeve, Doma starejših Mistra Křišťana in Gerontološkega centra.

Dejavnosti, ki jih ponudimo starejšim ljudem se morajo njim zdeti smiselne. Vključevati morajo povezanost z njihovo življenjsko zgodovino, spoštovati stopnjo in situacijo, v kateri se trenutno nahajajo, spodbujati samozavest in sprejemanje sebe, razvijati posameznikov skriti potencial in voditi k skladnemu razvoju osebnosti ter izpolnjevanju potreb na vseh področjih: telesnem, duševnem, socialnem in duhovnem.

Raziskovalci so v prvem delu projekta z uporabo vprašalnika izvedli anketiranje v več domovih za starejše in sicer raziskavo zanimanja za virtualno resničnost.

Podatke so zbrali v petnajstih ustanovah med 146 anketiranci starejšimi od 60 let, rezultat pa je v bistvu ponovil tuje študije. Starejši imajo najraje teme, ki nudijo naravno pokrajino, domača in tuja mesta ter teme z ljudmi iz sodobnega sveta. Nad pričakovano realnostjo so bili udeleženci prvih študij VIREAS (Virtual Reality in Keeping the Elderly Active) kritični do preveč stiliziranih in tujih elementov v animirani sceni gozda. Pričakovali so gozd, v katerega bi lahko vstopili, ga prepoznali. Motila sta jih neustrezna flora in favna ter precej »pravljična« podoba gozda. Po vnesenih popravkih so v nadaljnjem testiranju bolj realistično urejeni prizori spodbudili spomine na situacije iz resničnega življenja.

In rezultati – jasni interaktivni elementi v sceni skupaj s preprostimi kontrolami omogočajo starejšemu uporabniku, da izkusi, kaj pomeni biti pravi »gospodar situacije«. Težave z avtonomijo v virtualni izkušnji pa lahko povzročijo dolgotrajen občutek frustracije in zadrege; to je gospod Jakub (90) ocenil z besedami: »Bilo mi je všeč, le da sem imel težave s težo in otipljivostjo v svoji desni roki, ker imam zaradi kapi nekoliko paralizirano roko in sem zato zelo slabo nadzoroval gumb.« Virtualna resničnost bi morala vedno odpraviti kakršne koli fizične, senzorične ali kognitivne težave, ki jih ima starejši uporabnik in čim bolj podpreti človekov občutek sposobnosti, avtonomije in svobode.

Avtorji projekta zaključijo, da je pomembna ustrezna komunikacija z delavcem na dejavnosti pred, med in po izkušnji, če želijo dobiti ustrezen odziv

starejših ljudi po uporabi virtualne izkušnje. Vsekakor izkušnja prinaša starejšim pozitivna čustva, nove impulze in izpolnjevanje potreb. Ključno pri tem je nedvomno spodbujanje zavesti o dostojanstvu in vrednosti stanovalcev v domovih. Vsebina in oblika virtualne izkušnje se mora ujemati z interesnimi, čutnimi, kognitivnimi in motoričnimi ravni posameznika. Infantilna ali zmedena vsebina ali pa preveč zapleten krmilnik lahko starejšega uporabnika spravi v zadrego in ga odvrne od virtualne resničnosti.

Virtualna izkušnja lahko pomaga starejšim ljudem pri zaznavanju kontinuitete in enkratnosti lastne življenjske zgodbe. Vrnitev na mesta, povezana z otroštvom, delom in družinskim življenjem ali potovanjem v kraje, ki jih zaradi finančnih ali drugih razlogov ni mogoče obiskati, obuja veliko spominov in novih povezav. Pomaga jim lahko pri spoznanju, da so še vedno del skupnosti. Preko virtualne resničnosti je lahko uporabnik v stiku z zunanjim svetom, doživi vrvež ljudi in si ogleda, kaj je novega na svetu. Virtualna izkušnja mu daje možnost, da se zave transcendentnosti vsakdanjega življenja.

Stanovalci v raziskavi so cenili lepoto narave ali umetnih del, izražali hvaležnost, da ta lepota obstaja in se čudili možnostim tehnologije. Nekaterim je virtualna izkušnja omogočila vsaj trenutni »pobeg iz realnosti« in jim zagotovila dražljaje, o katerih so kasneje razmišljali in h katerim so se vračali. Kljub vsem omenjenim prednostim pa ta način ne ustreza vsakemu, zato je izbira in odločitev povsem individualna.

Virtualna resničnost nikoli ne bi smela predstavljati neke vrste srečen svet, kjer je uporabnik »odstranjen« od dejavnosti. Kot so avtorji prikazali v konceptualnem priročniku, potencial virtualne izkušnje ni le v vsebini in obliki izkušnje, temveč tudi v priložnosti, nadaljevati z izkušnjo in jo deliti z drugimi ljudmi.

Aleksandra Ločičnik

<https://www.who.int/publications/item/9789240086555>

UKREPI ZA DOLGOTRAJNO OSKRBO STAREJŠIH V OKVIRU SPLOŠNEGA ZDRAVSTVENEGA ZAVAROVANJA

Publikacija Svetovne zdravstvene organizacije

Zaradi naraščajoče obolevnosti in funkcionalnega upada, ki sta povezana s staranjem prebivalstva in podaljševanjem pričakovane življenjske dobe, se je povečalo povpraševanje po oskrbi in dostopu do dolgotrajne oskrbe (DO). Čeprav v večini držav družine ostajajo glavni izvajalci oskrbe in podpore, se iščejo drugi načini in ukrepi za zmanjšanje odvisnosti le od družinske oskrbe in podpore. Družinska oskrba je manj dostopna zaradi hitrih demografskih in družbenih sprememb, zaradi zahteve po pravičnejši družbeni porazdelitvi oskrbe starejših ter pomanjkanja družinskih oskrbovalcev in oskrbovalk.

Pomanjkanje formalnih sistemov dolgotrajne oskrbe in pomanjkanje usposobljenih oskrbovalcev prispevata k

povečanju potreb po oskrbi in k finančnemu bremenu za starejše ljudi in njihove družine po vsem svetu, še zlasti v državah z nizkimi in srednjimi dohodki. Pandemija koronavirusne bolezni je prizadela predvsem starejše ljudi in še povečala vrzeli na tem področju.

Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) je v okviru pobude javnega zdravja za zdravo staranje in Desetletja Združenih narodov za zdravo staranje (2021-2030) pooblaščen za podporo državam članicam pri zagotavljanju dostopa do dolgotrajne oskrbe starejšim, ki jo potrebujejo. Ta okvira obravnava heterogene potrebe in življenjske poti starejših ljudi, pomen kontinuirane oskrbe, osredotočene na posameznika ter vključevanje zdravstvene in socialne oskrbe v vseh področjih oskrbe. Države lahko opredelijo sistemske elemente in ukrepe v skladu z okvirom SZO za dolgotrajno oskrbo.

Medtem ko je večina zdravstvenih sistemov po vsem svetu dosegla velik napredek pri izboljšanju univerzalnega zdravstvenega varstva za akutne ali kratkoročne zdravstvene potrebe, je razmeroma malo držav razvilo celovit sistem, ki lahko zagotovi univerzalno zdravstveno varstvo za dolgotrajno oskrbo. To je deloma posledica tradicije zanašanja na družino in druge oblike neplačane oskrbe, deloma pa je razlog v storitvah in socialnem varstvu, ki pogosto presegajo tradicionalne omejitve zdravstvenih sistemov. Da bi starejšim in njihovim družinam zagotovili dostop do ustreznih, visokokakovostnih in dolgoročnih storitev, ki bodo zadovoljile njihove potrebe po oskrbi, ne da bi bili